

Fekete monológ Bolyai Jánoshoz¹

Itt vagyok hát, János, ahová forró fejjel kívánkoztam. A megalázottak, a megkínzottak bugyrába vettem. A mitológiában hét bő esztendő után hét szűkös következett, mert a legendák még ismerték az arányosságot. Ez változott meg. A helyes arány. Az én utam, három boldog év után az iszonyat végtelen terére vezetett. A végtelenbe, ahol a te paralelláid találkoznak. Hol vagy, Bolyai János? Hol vagy, nagy eszményképem? Valóban találkoznak a végtelen térben a párhuzamosok? Hiperbolikus geometriáddal ablakot nyitottál a kozmoszra. Gondoltál a lélek, a gondolat tereire? Azokra nem tudsz ablakot nyitni? Az én arasznyi létemben a szenvedés tere végtelen, az amplitúdóm a fény és a sötétség között ingadozik, tőled jövök, a fényből, s a sötétségbe zuhantam. Nem a pincebörtönök sötétsége rémiszt, hanem a Gondolat napfogyatkozása.

Neked mondom el, mit tettek velem. Eléd járulok, mert már diákkoromban Bolyai Jánosnak neveztek. Tudom, porszem vagyok hozzád képest, nem is mérem magam a te nagyságodhoz, de összeköt minket – ahogy ti akkor neveztetek – a matézis. Összeköt az agy izzása, az a láz, amellyel bekalandozzuk a számok fenséges világát. Bennük nem lehet csalódní, ők keringenek körülöttünk, mint a Föld körül a csillagok, és a kivételes elmék rá tudnak állni olyan pályákra, amelyeken eljutnak a végtelenbe.

Ezért vallok neked, Bolyai János, ezért intézem fekete monológomat hozzád, ezért mondom el sorsomat, ami úgy bugyog föl hozzád, mint föld gyomrából a pokolsár. Világ árvája, levert forradalmak árvája, elvetélt forradalmak árvája, nyomorgó népem árvája, sorvadó nyelvünk árvája vagyok, Bolyai János, vég-

HEGEDŰS IMRE JÁNOS (1941) Székelyhidegkúton született író, irodalomtörténész. Benedek Elek monográfusa. 1984-ben Ausztriába emigrált. 2018-ban a „Művészi pálya elismerése” díjban részesült. Jelenleg Budapesten él, szabadfoglalkozású prózaíró. Legutóbbi kötete: *Szerelmes földrajz* (második, bővített kiadás, 2017).

1 Részlet a szerző *Villám Marci* című, Moyses Mártonról írt regényéből, aki önmaga elpusztításával tiltakozott a világ legnagyobb tévedése, a kommunizmus ellen. 1970. február 13-án locsolta le magát benzinnel, és lobbantotta fel a máglyát a brassói megyei pártbizottság székháza előtt.

váram a konokságom, és szélfútta mezőn lakik a szabadságálmom. Fogd meg a kezem, te utolsó menedék!

Fél éjszakát hagytak az infernóban, bevált módszerük ez, hogy törjön a lélek, éjfélután, miután hasba rugódtak, miután gumibottal végigverték, majd rabszállító kocsira raktak, átszállítottak Marosvásárhelyre, a te városodba, János. Meg volt írva a csillagokban, hogy nekem ott kell szenvednem, ahol te, mint világszellem róttad az utcákat, fogalmaztad a Responsiót, küszködtél a komplex számokkal, s olyan tömören foglaltad össze, hogy azt csak a „göttingai kolozsszus”, maga Gauss értette meg.

Sok színtere volt életednek, mesterem, bálványom! Bécs, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Szeged, Lemberg, Olmütz, eközben váltóláz, kolera kínozott, az tette tönkre acélos egészségedet. Én is görgő szikla voltam, senki sem merészelt leugrani a híd karfájáról az Oltba, csak én, senki nem mert a jeges domboldalon lesiklani korcsolyával, csak én.

Sorsunk a betegségben is hasonlatos. Engem már kezeltek neuropathia maioris gradus-szal, most kiújult, sokat hányok, arcom megdagadt, a bilincs a csuklóimat, a golyós lánc a bokáimat törte fel. Sárgafogú hiéna bennem a betegség, az sorvasztja a sejtjeim, roncsolja idegszálaimat; vér szivárog veséimből és a gyomorfalamból, szívem, tüdőm ritmusa zavaros, tompák az érzékszerveim, homályos a látásom.

Te sem álltál jól soha az idegekkel, János, följegyezték orvosaid, hypochondria pusztított, emiatt robbantál, ha méltatlanság ért. Hogy örültem volna magam is holmi köznapi méltánytalanságnak! Engem esélytelenné tettek. Az élet esélyétől fosztottak meg!

Megrontották az emlékeimet, marólúg, kénsavas eső, véralvadék, veszett kutya nyála, arzén, cían számomra minden emlék, görbe tükörben látom az áldott anyaföldet, gazos, csalános bozót a méltóságos erdő, láncsikorogás a madárdal, sósav folyik az Oltban, elveszítette ízlelő képességét a szám, meghaltak a színek, hamu hull a égből, szürkeség a zöld mezőre.

Mi lesz így belőlem, János? Gyurma? Viasz? Idegzsába?

Nem tudtam magamnak élni! A világnak akartam élni, s világ fájdalommal lettem. Azt reméltem, megváltás lesz a szó, glóriás Golgota a vers, s lám, pozdorjával, szénamurvával, törekkkel teltem meg, megromlottak bennem a szavak, csikorognak, poshadt penészszagot árasztanak, akárcsak a testem. Naponta tör rám a kétely: gyógyíthatók-e még azok a sebek, amelyeket a bolsevizmus ejtett rajtunk? Vajon van értelme a harcnak, ellenállásnak, amikor már a rothadás bűzeit böfögi fel a világ gyomra?

Érzem, két pólusra szakadt körülöttem a világ. Egyik pólus az én vértolulásom, halálfélelmem, indulatom, a másik a kínzóim, a tócsás lelkű pribékek közömbössége, üressége, érzéketlen szadizmusa. Látom, már örömük sincs a kínjaimban.

Bátorkodom megemlíteni, hogy nagy szenvedélyem, a matézis nem lakott egyedül bennem. Imádtam az irodalmat, különösen a költészetet, s életem cél-

jának tartottam az írást. Ez is paralella, akárcsak a te életedben a tér tudománya és a zene. Hegedűvirtuóz voltál, szárnyaid nőttek általa, s kirepültél az űrbe. A száguldás lett az életformád.

Mondjam el neked ezek után, te szellemalak, milyenné vált az én életem?

A sötétzárkában kétségbeesés rettent, és a verőcellában halálfélelem zúdul rám, mint koromeső. Maró csend váltakozik halálordítással.

A szintér három lépés hosszú, két és fél lépés széles betonkocka, mégsem ettől félek, hanem a szállításoktól. Te postakocsival robogtál keresztül-kasul Európán, fogadóknak szálltál meg, engem úgy visznek mindegyre pléhvel bélelt rabszállítóban, hogy azt a falum disznai sem bírnák ki. Egyik fogolytársam suttogetta a folyosón:

– Szamosújváron vagyunk!

Tudod, mit csináltak ott velem? A fejemre jeges víz csepegett, míg a rácspadló alatt víz zubogott, s egy hétig sózták a vizet, amit pléhkancsóban reggelente belöktek. Minél több sós vizet ittam, annál szomjasabb lettem. Eltekertem a nyakam, fölfelé csücsörítettem a számat, hogy oda is csepegjen a vízből, amit a fejemre szántak. S arról a moslékról még neked sem teszek vallomást, amit csajkában naponta kétszer adtak. Hallod, Bolyai János? Megismétlem! Az én utazásaimat a falum disznai sem bírták volna ki, s a csajkám tartalmától a kóbor kutyák is elfordultak volna. Rothadt káposztát főztek, hallottam panaszkodni a porkolábokat, nem bírják elviselni a bűzt, pedig ők úri kosztot kaptak. Kávét pörkölték a kályhájukon, hogy ne érezzék az irtózatosságot. Ne érezzék a mi ételünk szagát!

Egyedül itt, Szamosújváron foghattam kezét forradalmárral. Megéreztem, rajta, mert azt szavak nélkül is megérzi az ember. Egy máramarosi zsidó rabbi fiával, Fischer Rodionnal zártak össze, azt remélték a pokolfajzatok, a gyehenna skorpiói, hogy kiadjuk magunkat, hogy eláruljuk titkainkat, hogy panaszkodni fogunk, hogy szídjuk a rendszert.

Rabtársam azonnal figyelmeztetett:

– Vigyázz! A falaknak is füle van! Egy panaszos szó el ne hagyja a szádat! Katakombában vagyunk, akár az őskeresztények, de itt csak káromkodni lehet, és tutulni, mint a farkasok. A börtönökben mindenkit lehallgatnak.

Egy dolgot mégis meg kell köszönnöm a csikaszkodóknak: végre használhattam az anyanyelvemet. Egy zsidó és egy szász-székely származék ízlelgette egy-két napig a magyar nyelv zamatát.

Különös módon védekeztünk. Ő énekelt, én szavaltam. Kiválóan beszélt magyarul, pedig soha nem járt magyar iskolába, azt mondta, Kelet-Európában minden zsidó tud magyarul. Én József Attilát szavaltam, ő egy ellenzéki dalt énekelt a régi rendszerről. Különös örvények keletkeztek a betonfalak között, amikor összevegyült a dalszöveg a magyar verssel. Ezt is akartuk. Annak az örületnek a forgatókönyvét alkottuk meg, ami kinn, a falakon kívül folyik.

Megtanultam tőle azt a forradalmi dalt, amit a bebörtönzött munkások énekeltek egykoron a román királyi diktatúra ellen.

Hallod ezt, Bolyai János?

Nem változott semmi. A fekete diktatúrát fölváltotta a vörös. Erről szól az én pamfletem, a Vörös és fekete reakció.

Mit kezdenek ezzel a hóhéraink? A csimbókos szörnyek? Iskolában tanítják, mennyit szenvedtek a hírhedt Doftána börtönben egykoron a kommunisták, s most mi vagyunk rács mögött, én, a koldusszegény árva és ez a csontsovány, beesett arcú zsidó gyerek, a lakatosinas. Az apja mestersege miatt nem tanulhatott, a zsidó rabbi is osztályellenség, emiatt röpcézett a fia, öt évre csukták le.

Forog, szédítően forog az örült világ óriáskereke, János.

Tiszta ez a szöveg, mint a forrásvíz, és igaz, mint a Tízparancsolat:

Süvít a szél Doftánáról,
Hordja, viszi a havat.
Doftánai magas várban,
Űl egy munkás zár alatt.
Se nem lopott, se nem gyilkolt,
Hamis kártyát sem kavart.
Az urakkal szembeszállott,
Mert a népnek jót akart.
Se nem gyilkolt, se nem rabolt,
Hamis kártyát sem kavart,
Az urakkal szembeszállott,
Mert a népnek jót akart.

Rövid ideig tartott ez a csodálatos élet, a porkolóbok szeme, füle alkalmatlan volt a tüzes nyelvek befogadására, égette az agyukat ez a kéthúrú zengés, az induló és a vers, berontottak, szétválasztottak minket, amiképpen az irgalmatlan fadöntők a tőkét a gyökérről. Nyilvánvaló volt, hogy sikertelen a kísérletük, a lehallgató készülékek izzani kezdtek, a forradalom szele csapott ki azokból, amitől rabtartóink a legjobban féltek. „A forradalom kísértete járja be Európát” – hirdették valaha a bolsevizmus klasszikusai, s most a volt forradalmárok korcs magzatai tapossák sárba a vörös csillagot.

Nem, nem sikerült az ármány! Nem csikartak ki belőlünk vallomást, ezért előszedték a klasszikus módszereket: verés, rúgás, ajtórésbe szorítás. Minden kihallgatás előtt megverték egy erre a célra berendezett cellában.

- Hai la pregătire, bozgorul blestemat! - Gyere a felkészítőre, átkozott sehonnai!

Gumibottal ütötték a talpam, a vesém, felkötöttek hátracsavart kezeimnél fogva, röhécselve rúgódtak hasba, gyomrom úgy lökte vissza a nyálkás, savanyú folyadékot, mint egy kanális szökőkútja, egyik ájulásból a másikba estem, ne mondja senki, hogy véges a cella, hogy véges teret zár be a négy betonfal, nem, nem, végtelen itt a tér, végtelen a kín, a szenvedés tere, és nincs horizontja a sötét félelemnek, csak rémképek, vad víziók nyitnak ablakot a börtön falára, látom a falum tornyát, a félrevert harangok kilógnak a keskeny ablakon, időtlenül kalimpálnak a harangnyelvek, aztán mindkét harang lezuhan a földre,

nagyot robbannak, magamhoz térek, az arcomat ütik, az csattog, alig kapok levegőt, hallom a saját nyöszörgésem, így vinnyogott a szomszéd kutyája ott-hon, azt mondták, fáj a foga, meg fog veszni, és én is megbolondulok. Veder vízzel öntöttek le, hogy éber maradjak, hogy érezzem a halántékomba csapó nyilallást, a szétszakadozott vérereim sajgását. A gyulladt torok, a dagadt ajkak eltorzítják a hangomat, nem ismerek rá saját magamra, János, a disznó hörög így, amikor már eleresztették a vérét, s az utolsókat rúgja.

Lábamnál fogva húznak be a kínzókamrából a cellámba. Álomba zuhanok. Emelvényen állok, kötél himbálódzik fölöttem, ismeretlen erő mozgatja, mert a hóhér nincs sehol, a hurok mint lasszó csapódik vállamra, hátamra, végül a nyakamra szorul, fuldokolva ébredek, a savanyú lé meg csak jön felfelé a torkomba, attól nincs elég levegőm, távolról elnyújtott férfiüvöltés hallatszik, valakit most készítenek elő a kihallgatásra.

Hallod, Bolyai János? Ilyen a „pregătire”, az előkészítő, majd csak ezután viszik az áldozatot a vallató tiszt elé.

Pizkos színjátékot, ócska komédiát űztek ott velem, mintha jogom lett volna a védelemhez, az igazsághoz! Nem tudom hányszor állítottak valamelyik kihallgató szekus-kutya elé, s olyan reflektorral világítottak a szemembe, ami elégette az arcomat. Megtapasztaltam a fekete fényt. Mert fekete fényt láttam, János! Ezt csak te tudnád megmagyarázni, ha élnél. Leengedtem a fejem, de az egyik pribék megmarkolta a hajamat, s úgy hátra rándította, hogy legalább a felét ki is tépte. A kiserkenő vértől tűzbe borult a fejem. Örültem, amikor kopaszra nyírtak.

Bedagadt szemmel, vérző szájjal állítottak elő naponta. Néha vártak egy hetet, hogy megerősödjek, hogy még nagyobb legyen a gyalázat. Összeesküvés a vád ellenem, mondta a sakál, de ha nem írom alá a nyilatkozatot, itt fogok megdöglenni a börtön fenekén. Kik voltak a társaim? Hol gyülekeztünk? Volt-e fegyverünk? Ki ellen terveztünk merényletet? Hány tagja volt az összeesküvésnek? Hogy értekeztünk a nyugati ügynökökkel?

Amíg volt bennem erő, összeszorítottam a fogam, ahogy máskor is tettem nehéz helyzetekben, s hallgattam. Igen, János, a kínzókamrákban óriási erő kell a hallgatáshoz. Az elején majd szétvetett, még robajlott, zubogott a vérem, minél jobban kínoztak a kutyák, annál magasabbra hágott bennem a dac, örültnék tartottak, de tudtam, csak így maradhatok meg embernek, ahogy te is tudod, az őrület védőburok is lehet, szakadjon akár a hús, csak a gerinc ne roppanjon, hanem lehessen a mesebeli csikó, kivel csillagot rúgathat a gazdája, mert ezt tanultam én a szülőföldemen, Erdővidéken. És ez gyönyörű, ez csodálatos! Szállni, száguldani abban a végeláthatatlan térben, amit éppen te térképeztél föl, János. Követni persze nem tudlak, nincs elegendő ismeretem a tér igazi tudományához, hiszen itt, a hóhérok karmai között csupán az imaginárius, az elmebeli utazást gyakorolhatom.

Ember számára nincs nagyszerűbb állapot, mint délcegen galoppozni, miként a mesék szárnyas paripája a csillagok között, közel a lánghoz, a tűzhez,

a Naphoz. Lánggá lenni: ez a végső cél! És férfivé is! Jární a táncot, a legényest, vagy dönteni a fát vég nélkül a zúzmarás erdőben, s abból emelni hatalmas tüzet, hadd melegedjenek az emberek kedvükre, s ha már lankad, ha már hamusodik, akkor kihajítani a kormos üszköt a végtelen űrbe.

Ilyesféle hagymázás képzelgések kavaroztak a lelkemben és az agyamban, de te tudod legjobban, milyen törekeny a test, különösen, ha beteg. Ha az idegek nem engedelmeskednek az akaratnak. Elém tették a kutyák a leveleket, amelyeket a drága baráthoz, Szokoly Elekhez írtam, ebből tudtam meg, házkutatást tartottak a diákotthonban. Kedvesemhez, Ilához írott leveleim is a kezeikbe kerültek. S néhány versem, amit Kolozsvárról hoztak át.

Mit tehettem, János? Vállalnom kellett azt, amit eddigi életem folyamán vallottam. Szemükbe mondtam, hogy hazudják csak a bolsevisták a jogegyenlőséget, nincs szólás- és írásszabadság, vörös köntösben termelődött újra a reakció, valamint hogy éppen azok a nép ellenségei, akik a hatalmat bitorolják.

Igen, voltak nagy zuhanásaim. Fölsimertem a halálfüga hangját ezerszer is. Őrüdt dilemma kínozott! Vagy megtagadok vagy bevallok mindent, amit eddig mondtam, írtam, terjesztettem; a beszélgetéseket, a közös töprengéseket s a szent szándékot, hogy verseimmel tömegeket szerettem volna felvilágosítani.

Mégis győztesen kerültem ki a harcból. Ám nem a beteg és törekeny testem győzött, de a szellemem! Szemükbe vágtam, hogy micsoda hazug világgal állok szemben egy szál magam, igen, bele a képükbe, hogy az emberi faj legvonzóbb tulajdonságai, az önérzet, a büszkeség, a jóság, a szabadság végórája köszöntött be a bolsevizmussal.

A vádak erdejéből ki tudtam találni, rájöttem, kiket faggattak, kik vallottak ellenem, ám ahogy a hóhérok vigyáznak a munkatársakra, úgy a besúgók is védelmet élveznek! De elszólásaikból megtudtam, Nyisztor Miklós volt, aki ezeknek a patkányoknak dolgozott.

Édes húgom, Éva lakását is feldúlták miattam. Istenem, hogy szeretem Vicuskát! Ő még kiskorú, tizenhat éves, s máris bekerült miattam ebbe a mocskos taposómalomba. Tudod, mi jutott eszembe Vicuskáról? Az, hogy én hamarosan 20 éves leszek. Otthon, a nagy szegénységben mindig megemlékeztünk a születésnapokról. Egyszer telearcú napraforgó virágból kötöttem csokrot a nővéremnek, ami faluhelyen nem szokás, mivel az takarmánynövény, kacagtuk is, mint afféle gyermekek.

Említettem-e azt már neked, Bolyai János, hogy én nem csupán a Tér jogfosztottja vagyok? De nem ám, mert hiszen az Időt is elrabolták tőlem! Makacs kecskebak, csökönyös öszvér lett a csonttá fagyott idő a börtönben, érzem ugyan, hogy nem állt meg, de csak toporog egy helyben. Karácsony, újév úgy zúgott el felettem, mintha nem is ennek a bolygónak lennék a lakója.

Talán egyetlen porkoláb látszott emberségesnek. Durva parasztarca volt, mintha fából faragták volna, beszéde után ítélve szucseavai, neki könyörögtem, mondja meg, ha április 20-ára virradunk, tudni akarom, mikor vagyok húszéves.

Megmondta. Dörmögve, morogva, de megmondta:

– Astăzi e douazeci aprilie. – Ma április húsz.

Hatalmas ajándék volt! A legnagyobb, amit a börtönben kaphattam. Kiszámítottam, János, mikor töltötted be te a 20. évedet. 1822-ben. Tündököltél! Marosvásárhelyen az Akadémia utolsó osztályát végezted nagyszerű eredménnyel. Tudós, tekintélyes apa figyelte minden lépésed, tanáraid nagy jövőt jósoltak neked, úgy burkolt magába a csodaváros, mint magzatot az anyaméh.

Látod? Én is húszéves vagyok, és patkányok közé zártak, eltemettek, csontjaimra ráfonnyadt a hús, gyomrom nem fogadja be a napi moslékot, hányok, egyre hányok, mindenem kék-zöld, agyam eltompult, rémeket látok a sötétben, és leginkább már a halálra készülök.

El tudod képzelni, mekkora különbség ez? Tán még a te szikrázó elméd se tudna elviselni ekkora gyalázatot! Mert azért a mámorító delejért, amiért Te úgy ragyogtál húszévesen, mint a Szíriusz, azért engem a kanálisba löktek. Igen. A néhány hevenyészve megírt, vázlatos versem miatt! Ám Te az arany században éltél, mi meg száz év elmúltával visszazuhantunk a kőkorszakba, ahol a husáng a törvény. Még az ősember is nagyobb kímélettel élt, mikor a betevő falatért verte be a társa koponyáját, mert itt a SZEKU már meggyőződés nélkül, fásultan, gépiesen teszi, s felragyog sakálarca, ha reccsen a csont.

János! Bolyai János! Egyetlen gyámolítóm a végromlásban! Te rákényszerültél a katonai pályára, de nem szeretted az egyenruhát. Pillants ide, lásd meg, miféle veszett hiénák bújtak egyenruhába, s vonultak föl az emelvényre. Törvényszéknek nevezik magukat, hogy elkövessék a legnagyobb merényletet. Hetek, hónapok óta nem tudom a dátumot, a napot, de most a perrendtartás végett, közölték: ma 1961. július 13-át írunk. Nyolc hónap telt el. Több mint örökkévalóság. Ūristen! Felvonultatják tanúknak barátaimat, gyermekkori pajtásaimat! Itt van Kovács János, Józsa Árpád Csaba! És idecítálták Ilát, ezt a törékeny Virágot! Ez nem lehet igaz, hiszen magam sem tudom, hányszor verettem magam félholtra érettük, nehogy bajba jussanak. S mit keres itt Beder Tibor, a derék nagyajtai tanár? Ő egyszer-kétszer hallhatta beszélgetéseinket a falu főterén.

Édes húgom, drága Vicuska kis batyujával a folyosón kuporgott a padon, nem volt szabad hozzászólni, puskatussal taszítottak tovább, mert lépteim megtorpantak előtte.

Egyedül az üszökleklkü Nyisztor Miklós tesz gyilkos vallomást ellenem, át is vedlett románnak, Nistor Nicolae a neve. A többiek az ezerszer ledarált szöveget ismétlik; beszélgettünk, bíráltuk a rendszert, tiltakoztunk a népnyzás ellen, szerettünk volna jobb világot, de nem szervezkedtünk, nem szóttünk összeesküvést, a kommunizmus megreformálásáról ábrándoztunk.

Másnap, 1961. július 14-én, a nép nevében ítéletet hirdettek:

Hét év börtön! Őt év jogfosztás!

Ugye te is hallod ezt, Bolyai János? A te városodban, Marosvásárhelyt kimondták, hogy hét évig nem láthatom a napot, a csillagokat, a felhőket, a harmatos mezőt, a zúgó erdőt, a mondikáló, híves patakokat, a madarakat, csak azért,

mert írtam néhány verset, és barátaimhoz címzett leveleimben bírálni merészeltem a tökéletesnek kikiáltott bolsevizmust.

Ennyi a bűne egy nincstelen agrárproletárnak, egy ágrólszakadt egyetemistának. Úgy ítélkeztek fölöttem, mintha én egyedül romba tudnám dönteni a bolsevista világbirodalmat!

Hét év börtön, mert szóvá tettem a barbárságot, amivel leverték fényes nevedet a magyar egyetem homlokzatáról. Mert megszűnt a Bolyai János Tudományegyetem! Ők egyesítésnek nevezik a kivégzést, mert a hazugság olyan szövetségi tulajdonságuk, mint a légyölő galócának a méreg. Fárosz voltál a balkáni sötétségben, János, büszkék lehettek volna rád, de bántotta a szemüket a fény, ezért inkább kioltották.

Megfeketedtek a szavaim, Bolyai János!

Ítélet után bedobtak a többi rab közé. Mocsosok, elvetemültek, tolvajok. Közbüntényesek. Összetörik a gondolataimat, lenéznek, leköpnék, ha látják, hogy medítálok a világ, a végzet, a fátum kérlelhetetlen kihívásain. Bolondnak tartanak.

Hivatalból kinevezett védőügyvédem fellebbez. Gépiesen írom alá, mintha nem rólam lenne szó. Ez is furcsa. Kinek a perét tárgyalják újra? Még hogy az enyémet? De hát ki vagyok én? Létezem én még egyáltalán? Ember még ez a roncs, amit rogyadozó térdekkel hurcolok?

Szállítanak ismét, mint a disznókat a barompiacra. Himbálódzik a rabszállító kocsi, dülöngélek össze-vissza, támaszkodni se tudok, kezemről, lábamról pillanatra sem veszik le a bilincset.

Nem tévedés: bölcseid és sírhantod közt hoznak-visznek, Bolyai János! Kolozsváron megismétlik a mutatványt, amit Marosvásárhelyen már lejátszottak. Kővér tokák fittyednek a katonazubbony körgallérjára. Jól táplált, elhízott bikák. Pedig már gyűlölni sem tudnak úgy, ahogy azt elvárná tőlük a hatalom, csupán pöffeszkedve, szemérmetlenül igazgatják ágyékuk ékességét, amint az megszorul a szűk katonanadrágban.

Figyelembe veszik leromlott egészségi állapotomat, de az alapvádat nem ejtik el: Ellenforradalmár! Ez most már olyan billog, amit életem végéig viselnem kell. Csíkos rabruhámra is rámocskolják fehér olajfestékkal. Nincs súlyosabb billog a börtönben ennél a két betűnél: C. R. Contra-revoluționar! Bárkit feljogosít arra, hogy belém rúgjon, leköpjön, trágár szavakkal okádjon rám.

Megfordulhatott a fejükben, hogy meghalok, nyakukra rohadok, aminek nem örülnének az üvegszemű elvtársak. Egy rab eltemetése is kiadás. Hulljon el ott, ahol nincs gond vele.

Aztán lecsökkentik a büntetést két évre, a jogfosztást háromra. Ennyit talán még kibír ez az emberi roncs. Teljes vagyonek Kobzást rendelnek el, és 600 lei perköltséget.

Ágytakaró, lepedő, párna, matrac. Mindenik kopott. Ezt találta a szülői házba kivonuló bírósági végreható bizottság. Ennyi volt az én világi vagyonom.

Mi, az utódok tudjuk, hogy voltak anyagi gondjaid, Bolyai János. Szellemedet nem korlátozta semmi, sorsodat igen.

De milyen élet az, ha egy lyukas, kigyérült lópokrócot is elkoboz a mindenható állam? Rá volt szorulva a diadalmas proletárdiktatúra egy olyan takaróra, amit te, János, bizonyára a lovadra sem terítettél volna rá?

S velem akarják megfizettetni a perköltséget?

Most itt vagyok a kolozsvári börtönben. Az a város ölel körül, ahol téged megszült az édesanyád. Benkő lány volt, gyenge idegzetű. Édes anyaföldemen, Erdővidéken a leggyakoribb név.

Erre is predestinált volna a sors engem, Bolyai János? Izzanak az idegszálaim, és sokkolnak is, akárcsak téged?

Nem tudom, mi az, amit az iszonyatos kínzások hatására elmondtam, s mi az, amit elhallgattam. Emlékezetem kihagy, de kínoz a gondolat, arra is rákényszeríthettek, ami nem történt meg, ami nem hangzott el. A hazugság a SZEKU éltetője, amely nélkül létezni nem tud.

Félek az álmaidtól! Rövid időre, ha lekoppán a szemem, rémséges alakok bukkannak föl, műtőasztalon fekszem, orvosok hajolnak fölém fekete köpenyben, fekete gázálarc a szájukon, aránytalanul nagy, idétlen fekete fityula a fejükön, érzem, felvágott hasamban vájkálnak, turkálnak, nagyot löknek a májamon, szekusok ezek, nem orvosok, hatalmas ordítással ébrednek.

A drága szülőföld is felrémlik, mintha Lőrinc nagybátyám udvarán lennék, lángoló tarajú kakas ugrik le a tyúkpajta létrájáról, szalad a csűr felé, viszi a tüzet, ordít a nagybátyám, veder vízzel önti le, de a víz nem oltja ezt a tüzet, valamilyen ismeretlen térben tűnik el a csűr, a pajta, a nagybátyám, a kakas.

Kilyukad alattam a cella betonpadlója, aknában zuhanok lefelé zavaros félálomban, tudom, ez az egyenletesen gyorsuló szabadesés, foszforeszkálnak az akna falai, a priccs alattam áttüzesedik, óriásbéka nyitott szájába csapódom, torkában lógok fejfelé, ez a nihil kútja, innen se le, se föl, fekete pokol fekete lángjai borítanak el.

Keresztre feszítenek az álmok! Segíts rajtam, Bolyai János! Hogy lehet elúzni a rémálmokat? Az állandó virrasztás nem segít, az csak előkészíti az iszonyatot.

Megbolondultam volna?

Mint kéményből vézna füst, úgy száll ki belőlem a lélek.

A második ítélet után is kihallgatásra rendelnek. Ugyanaz a sátáni és komótos szadizmus. Bűnös vagyok, vagy álljak elő az ellenkezőjével. Szememben reflektorfényvel, rúgások, pofonok zuhatagában bizonyítsam, hogy ártatlan vagyok.

A kolozsvári börtön 10-es cellájába zárnak. Pállott a levegő. Fulladozom. Légszomj gyötör. Itt is minden nap hányok. Már önmagamban sem bízom. Álomban furcsa, torz alakot látok. Én lennék az? Gyakran álmodom, mert csak rövid időre koppán le a szemem. De hogy az ember saját magát láthassa álmában! Igen, valószínűleg megbolondultam.

Szeretnék örökre elhallgatni. Ezt is csak neked mondom, Bolyai János. Te is visszavonultál Domáldra, vidéki magányodba. Ott töprengtél a világ mulandóságáról és az emberi hiúságról.

Nem akarok beszélni! Hamarosan betelik a két év. A SZEKU veszett kutyái a két esztendő minden percében az alligátorok alattomoságával kényszerítenek megszólalásra, vallomástételre. Meggyűlöltem a legszebb emberi képességet, a beszédet! Néma akarok lenni, nem akarok többször megszólalni! Azonos szóval nevezzük meg ugyanazt. Lingva. Nyelv. Gyűlölöm a nyelvet! Költő akartam lenni, nyelvművész, most a nyelvet gyűlölöm eszeveszettül.

Tudod, mire akartak rávenni? Ha kikerülök innen, legyek az ő emberük. Dolgozzak nekik, ahogy mondták, s mindenem meglesz. Kapok állást, jó fizetést, lakást. Legyek besúgó. Legyek Júdás.

Halod, János? Halod ezt Bolyai János? Roncs vagyok, szétverték az arcom, mint perkálvázon csíkjai, úgy lógnak a semmiben az idegszálaim, és ezek a gyehennás ebek a legnagyobb hitványságra akarnak rávenni.

Hát nem! Ezt nem! Ha ők nem tudják, hogy a hitványságnak van határa, akkor tudom én! A pokol lépcsőjének is van egy utolsó grádicsa, amelynél meg kell állni. Nincs tovább!

Kilógott a matracomból néhány kenderszál. Kóc. Ez segít rajtam. Megkötöttem a nyelvem, s fölakasztottam magam az emeletes vaságyra. Elsötétült a világ, csak ordításokra emlékszem, s arra, hogy a felcserszobában zsibbasztó nélkül varrja vissza a nyelvem a SZEKU szanitéce. Vagy talán még csak nem is az. Böllér. Elviselhetetlenül fáj! De meg is nyugtat. Most már nem tudnak faggatni, és nem tudnak Júdás-sorsba kényszeríteni. Beszédképtelen lettem. Börtöntársaim elhúzódnak tőlem, nyilván elmeháborodottnak tartanak, nem tudhatják, hogy a némaság tornyába menekültem. Vallatóim fölé emelkedtem! Képtelenek tovább kínozni. S meg is büntettem magam, ha kínzás közben olyant is mondtam, ami társaimnak, barátaimnak ártott. Szakad meg a szívem a drága, nagyszerű barát, Szokoly Elek miatt! Vajon ő szabadlábbon van, vagy már őt is behozták? A verseimet nála hagytam. Megegyeztünk, veszély esetén elássa kék füzetemet a kertben, a bánsági humusz jó titokórzó.

Milyen a szabadság íze, János? Akkora szellem voltál, száguldásodat még gondolatban sem tudták követni a kortársaid. Tőled kérdezem, mert hozzád nem ér föl a földi mocskok. Milyen a szabadság íze, Bolyai János? Ezt az egy vallomást szívesen meghallgatnám tőled, ha élnél. Milyen? Mondd! Könyörgöm, mondd! Milyen a szabadság íze? Két év után elbocsátottak a börtönből. Aláíraták velem a nyilatkozatot, hogy hallgatni fogok, mint a sír. Hallgatási fogadalmam dátuma: 1962. november 21.

Nem éreztem a szabadság ízét, János! Felelj hát, van íze egyáltalán?

Ismét elszállítottak. Rabvonat, rabszállító kocs, rendőrautó. Úgy raktak le családi házunk pitvarában, mint egy cefatokra szaggatott rongyot.

Édes Vicuskám fogadott sikoltozva, ám drága nővérem, Piroska vett a gondjaiba. Az áldott nők keze, gyógyító tekintete, lélek-melege az utolsó menedékünk.

De a szabadság ízét immár soha, de soha nem érezhetem meg. Ha valamit, akkor ezt kimondhatatlanul sajnálom, János!